

Дячук Анастасія Петрівна
студентка 4 курсу, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Науковий керівник:
Максимчук Наталія Станіславівна,
викладач кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

УКРАЇНСЬКА ДИТЯЧА ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Питання здоров'я дітей останнім часом набуло особливого значення і вже не один рік є предметом дискусій педагогів, лікарів та науковців. Тільки здорова людина має перспективу отримати належну освіту, стати хорошим професіоналом, забезпечити добробут своєї родини та реалізувати свої професійні та громадські амбіції.

У Державному стандарті початкової освіти зазначено, що «метою соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі є формування соціальної компетентності та інших ключових компетентностей, активної громадянської позиції, підприємливості, розвиток самостійності через особисту ідентифікацію, застосування моделі здорової та безпечної поведінки, збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, добробуту та сталого розвитку» [1].

Національною стратегією розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі, схваленої Указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020, обумовлено «необхідність побудови безпечного та здорового освітнього середовища в новій українській школі для забезпечення прав дітей на освіту, охорону здоров'я, створення умов для надання учням якісних освітніх і медичних послуг» [2].

Учні мають оволодіти знаннями, уміннями, навичками, способами мислення стосовно: «створення та підтримки здорових і безпечних умов життя та діяльності людини як у повсякденному житті (у побуті, під час навчання та праці тощо), так і в умовах надзвичайних ситуацій; основ захисту здоров'я та життя людини від небезпек, оцінки наявних ризиків середовища й управління ними на індивідуальному рівні; формування індивідуальних характеристик поведінки та звичок, що забезпечують необхідний рівень життєдіяльності (відповідно до потреб, інтересів тощо), достатній рівень фізичної активності та здорове довголіття; усвідомлення важливості здорового способу життя та гармонійного розвитку, високої працездатності, духовної рівноваги, збереження та поліпшення власного здоров'я (підвищення імунітету, уникнення різних захворювань, підтримання нормальної ваги тіла тощо); моделей безпечної та

ненасильницької міжособистісної взаємодії з однолітками й дорослими в різних сферах суспільного життя; знань і навичок здорового, раціонального та безпечного харчування, здійснення усвідомленого вибору на користь здорового харчування» [2].

Теоретичні та методологічні основи проблеми здоров'язбережувальної компетентності учнів ґрунтовно досліджують О. Антонова, О. Балакірева, Г. Беленька, О. Богініч, Т. Бойченко, О. Вакуленко, О. Ващенко, Ю. Галустян, С. Дудко, О. Кійло, М. Кобан, І. Ковчина, Р. Левін, Ю. Литмар, Л. Мазуренко, М. Малашенко, Р. Моїсеєнко, М. Матковець, О. Овчарук, Н. Петренко, Н. Поліщук, О. Пометун, А. Сердюк, О. Чернявська, Т. Шаповалова, О. Шиян, О. Яременко та ін. Проблему використання української художньої літератури процесі формування здорового способу життя у своїх роботах розглядали У. Баран, І. Гордієнко, Т. Дутчак, О. Казачінер, Т. Качак, В. Кизилова, Н. Марченко, Л. Овдійчук та ін.

Формування здоров'язбережувальної компетентності – це процес розвитку у людини знань, навичок, цінностей і мотивації, які забезпечують свідоме ставлення до власного здоров'я, його збереження, зміцнення та утримання через збереження здорового способу життя.

Одним із дієвих засобів формування здоров'язбережувальних компетенцій є художня література, яка містить відомості про здоровий спосіб життя та спорт, ознаки і способи профілактики інфекційних захворювань, нещасних випадків, здорове харчування тощо.

Твори української дитячої художньої літератури здоров'язбережувального спрямування сприяють збереженню психічної, духовної та соціальної складових здоров'я, формують Я-концепцію особистості, розвивають відчуття гармонії із навколишнім світом, що позитивно впливає на загальний розвиток молодшого школяра.

Дитяча література про здоров'я – це не просто казки, оповідання, вірші та байки, а потужний інструмент для формування у дітей правильних звичок та позитивного ставлення до свого тіла. Через яскраві історії та цікавих персонажів діти легко засвоюють складні поняття про здорове харчування, фізичну активність та загалом турботу про себе.

Література для дітей (як сукупність адресованих дітям і юному поколінню художніх, науково-популярних та публіцистичних творів) і читання (як комунікаційний процес взаємодії дитини з текстом) виступають змістовим складником та ефективним засобом формування ключових компетентностей, здобуття інформації та успішного навчання впродовж життя, зазначають Т. Качак і Л. Круль [3, с. 167].

Дитяча література про здоров'я і здоровий спосіб життя сприяє:

- формуванню позитивних звичок: з раннього віку діти починають розуміти, що здоровий спосіб життя – це не обмеження, а шлях до щастя та активного життя;

- профілактиці хвороб: знання про здоров'я допомагають дітям уникнути багатьох проблем зі здоров'ям у майбутньому;

- розвитку відповідальності: книги про здоров'я вчать дітей приймати відповідальні рішення щодо свого здоров'я;

- підвищенню самооцінки: коли дитина розуміє, що вона піклується про своє тіло, у неї підвищується самооцінка.

На думку дослідниць Т. Качак і Т. Дутчак, «серед адресованих дітям творів є багато таких, які спрямовані на формування уявлень дітей про здоров'я. У різних підручниках з мови і читання для молодших школярів вміщено казки й оповідання «Як хлопці поїли мед» В. Сухомлинського, «Зайці» Є. Гуцало (про турботливе ставлення до здоров'я інших); «Геймери» (про зловживання комп'ютерними іграми); «Галочка» О. Іваненко (про дівчинку, яка коли виросте не їстиме супу, ніколи не спатиме і щодня ходитиме в кіно), «Два брати» Сашка Дерманського (про братів, які нічого не їли і до школи не ходили, а також забруднювали поганими словами весь простір), «Казка про мавпенятко», «Казка про Невпакійка», тексти-поради щодо правильного харчування; рецепти салатів (Морквяний салат); список продуктів, які потрібно брати в похід; тексти про важливість зарядки та ін. До творів здоров'язбережувальної тематики належить цикл віршів про здоров'я «Не панікуйте!» Н. Карпенко, «Абетка здоров'я» Т. Бойченко, оповідання «Доброго вам здоров'я, дідусю» В. Сухомлинського, «Пригода Здоров'я» А. Шахмірова, «Казка про те, як хлопчик Степанко здоров'я шукав» О. Бичковської, «Казка про здоров'я» Л. Савчук, «Казка про Яблучко» О. Долгих та Т. Сальникової, казки «Маленька Ля та пані Застуда» Ю. Смаль, «Вірус та Вітаміни» Є. Качіної та інші» [4, с. 53].

Вчені О. Казачінер та І. Гордієнко підготували перелік творів дитячої художньої літератури, які сприяють формуванню здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів: «С. Могилевська «Про Машеньку та Королеву Зубну Щітку»; І. Рев'ю «Казка про здоров'я», «Про розумне здоров'я»; О. Веселова «Рукавички здоров'я»; Л. Щепачова «Як Ведмежатко Шуня здоров'я шукало»; Г. Бойко «Бруднуля», «Здоровим будь!», «Юля-Бруднуля», «Вереда» та інші» [5, с. 61].

Сприятимуть розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів початкових класів такі твори, як «Перший сніг» Оксани Радущинської, «Якось у країні Здоров'я» Олени Єфімової, «Планета залежностей і Здоровий Спосіб Життя» Наталії Башевич, «Як хлопчик Степанко здоров'я шукав» Олександри Бичковської, «Казка про дівчинку Марійку та бабусю Гігієну» Валентини Роменської, «Мураха і цукор» Дональда Біссета, переконані Т. Качак і Т. Дутчак [4, с. 54].

Мотивують учнів бути відповідальними та уважними до свого здоров'я «Казки про здоров'я та гігієну» О. Біленко, В. Леонової. Це збірка корисних казок, які навчають учнів слідувати за своїм здоров'ям, мити ручки та чистити зубки, а також займатися спортом. Казки про здоров'я та гігієну – це не просто розповіді, а потужний інструмент для виховання здорових звичок у дітей. Через яскраві образи, цікаві сюжети та позитивних персонажів, діти легко запам'ятовують важливі правила догляду за собою.

На уроках у початковій школі рекомендовано опрацьовувати такі твори української дитячої художньої літератури здоров'язбережувального спрямування:

- історії про фрукти та овочі, пригоди їжі в організмі, про правильне, здорове харчування;
- історії про тварин, які займаються спортом, або дітей, які грають на свіжому повітрі, про фізична активність;
- історії про пригоди зубної щітки, історії про миття рук, про гігієну;
- історії про важливість сну для здоров'я;
- історії, які допомагають дітям розпізнавати та виражати свої емоції.

На нашу думку, читання текстів на здоров'язбережувальну тематику сприяє розвитку мотивації учнів піклуватися про своє здоров'я та формуванню здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів.

Таким чином, читання та обговорення творів української дитячої художньої літератури здоров'язбережувального спрямування на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» сприяє розумінню основних принципів здорового способу життя, харчування, фізичної активності, гігієни; здатності аналізувати інформацію про здоров'я, приймати обґрунтовані рішення та застосовувати знання на практиці; формуванню здорових звичок, таких як правильне харчування, регулярні фізичні вправи, достатній сон; вихованню позитивного ставлення до здоров'я, відповідальності за своє здоров'я та здоров'я інших.

Отже, використання української дитячої художньої літератури в освітньому процесі початкової школи сприяє усвідомленню важливості здорового способу життя, розвитку вміння приймати обґрунтовані рішення щодо своєї здоров'я та активні дії для його збереження, вихованню відповідальності за свій фізичний і психічний стан.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>. (дата звернення: 20.12.2023)
2. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text> (дата звернення: 12.12. 2023).
3. Качат Т., Круль Л. Література для дітей і дитяче читання в новій українській школі. *Гірська школа Українських Карпат*. 2018. № 18. С. 165-170.
4. Качак Т.Б., Дутчак Т.В. Формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів засобами дитячої літератури. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 2024. Випуск 98. С. 52-57.
5. Казачінер О.С., Гордієнко І.В. Формування здоров'язбережувальної компетентності дошкільників і молодших школярів з особливими освітніми потребами засобами казкотерапії. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. Т. 2. С. 59-63.